

חרדל

החרדל נזכר באופן נרחב יחסית במשנה (פאה ג ב; כלאים א ב; שביעית ט א ועוד רבים). כמו כן, נזכר במקומות רבים בתוספתא (כלאים ב ד; מעשרות ג ז ועוד). נזכר בתלמודים פעמים רבות.

הזיהוי

חרדל לבן

כרוב שחור

■ מינים שונים של הסוגים הקרובים **חרדל** (*Sinapis*) ו**כרוב** (*Brassica*) שזרעיהם משמשים במקומות רבים להכנת ממרח החרדל המוכר לנו. שני סוגים אלו נמנים עם משפחת המצליבים, מיניהם על פי רוב חד-שנתיים, ופריחתם צהובה. המינים המרכזיים המשמשים להכנת ממרח החרדל הינם **חרדל לבן** (*Sinapis alba*), הנפוץ מאוד בארץ בצידי הדרכים וכולט בגבעוליו הגבוהים ומרבדי הפריחה הצהובים, ו**כרוב שחור** (*Brassica nigra*), הנפוץ אף הוא בשטחים פתוחים בעיקר במישור החוף ובעמקים. מיני החרדל (ומיני הכרוב הקרובים לו) שימשו כצמח תבלין כבר לפני תחילת העת העתיקה. הם נפוצים מאוד בארצות הים התיכון, באסיה הקטנה, במרכז אירופה ובאנגליה. כך מזהים כל הפרשנים שזיהו את החרדל.¹

עיון

רוב הפרשנים לא טרחו לזהות את החרדל. הימנעותם נובעת כנראה מכך שהזיהוי היה מובן מאליהם. עבורם. אומנם נראה כי ישנה התלבטות לגבי המין המדויק, אך סביר להניח שאין זו מחלוקת של ממש, אלא כל פרשן הכיר את המין הנפוץ באזורו, וששימש שם להכנת החרדל.

גם החוקרים נחלקו בזיהוי המין המדויק של החרדל: פליקס העדיף לזהות את 'חרדל' במשנה עם כרוב שחור.² פלדמן - עם חרדל לבן.³ לעף מציין רק את הסוג חרדל (שלמעשה כולל את שני המינים הקודמים, הקרובים מאוד זה לזה, ובעבר נמנו עם אותו הסוג).⁴

הערות:

1. בבלי (חולין קלב ע"ב): אמר רב חסדא מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי ואין נאכלות אלא בחרדל; (שם קלג ע"א): א"ל רבא לשמעיה זכי לן מתנתא דבעינא למיכל לישנא בחרדלא < חרדלא=الخردل (בר שינייא, עמ' 49, מס' 18) =מינים שונים הנמנים עם הסוגים *Brassica* (=כרוב) ו-*Sinapis* (=חרדל), למשל: *Brassica nigra* (עיסא, עמ' 33, מס' 7); *Brassica lanceolata* (שם, עמ' 32, מס' 13); *Sinapis alba* (שם, עמ' 169, מס' 16); לחלקם מוסיפים שמות לוואי - שחור, לבן, בר; רנאה"י פ"א (עמ' 32): אלכרדל הא"י (=הארץ-ישראלי?) < לעיל בבלי; רמב"ם (כלאים א ב עמ' קסח): אלכ'רדל המקומי [אצל תנה"י (עמ' 208, ערך 'חרדל'): אלכ'רדל] < לעיל בבלי; תפא"י (מעשרות ד ו, קי ע"א): זענף < senfe (גר.) = *Sinapis* spp.
2. פליקס, כלאים, עמ' 65. זאת בעיקר בעקבות רמזים לתיאור מורפולוגי המופיעים בירושלמי ובאוונגליון.
3. פלדמן, משנה, עמ' 284-287.
4. לעף, פלורה, IV, עמ' 71. אין להסיק מכאן שיחלוק על פליקס, מכיוון שיש קרבה סיסטמטית רבה בין *Brassica* ו-*Sinapis* [לעף מביא את *S. nigra* ו-*B. alba* כנרדפים ל-*B. nigra* ו-*S. alba* (לעף, פלורה, I, עמ' 516-517)].